

**CEZA HUKUKUNDA
ALTERNATİF UYUŞMAZLIK
ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ
SEMPOZYUMU**

**18-20 MAYIS 2017
RİZE**

Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu

Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı

Baskı : 2018

Kapak Tasarım & Mizampaj : Özgül EMEKÇİ ÖZBUDAK

Baskı : Deniz Ofset Matbaacılık
Kazım Karabekir Cad. 105/2 Altındağ - Ankara
0312 341 41 52 - 341 41 82
denizmatbaa06@gmail.com

Bu yayında dile getirilen görüşlerin sorumluluğu dile getirenlere aittir, mutlak suretle Adalet Bakanlığının resmi politikalarını yansıtmaz. Adalet Bakanlığı bunlardan dolayı herhangi bir sorumluluk kabul etmez.

Sempozyum sunumları katılımcılar tarafından Alternatif Çözümler Daire Başkanlığına gönderilmiştir. Editör ekip bu çalışmalarını koordine etmiş ve sadece önemli anlam bozuklukları ile imla düzeltmelerini yapmıştır.

Bu eserin telif hakları Adalet Bakanlığına aittir. Bakanlığın yazılı izni alınmadan çoğaltılamaz.

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Mustafa Serdar ÖZBEK

Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Recep TAYFUN

Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi

Orhan CÜNİ

Hâkim

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Alternatif Çözümler Daire Başkanı

Merve ÖZCAN

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı

Tetkik Hâkimi

SUNUŞ

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü ve Türkiye Adalet Akademisi işbirliği ile 18-20 Mayıs 2017 tarihleri arasında, Rize’de, Yargıtay temsilcileri, Adalet Bakanlığı ve Hâkimler ve Savcılar Kurulu bürokratları, Cumhuriyet başsavcıları, Cumhuriyet savcıları, hâkimler, akademisyenler ve hukukçulardan oluşan saygın bir topluluğun katılımıyla Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu tertip edilmiştir.

Sempozyum’da toplam dört oturumda çeşitli hukuki konular ele alınarak; uzlaştırma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve önödeme konuları başta olmak üzere alternatif çözüm yöntemleri konusunda sunumlar gerçekleştirilmiş ve tartışmalar yapılmıştır.

Ülkemiz açısından bir ilk olma niteliğini taşıyan bu Sempozyum’da yapılan sunumları; hukuk alanında bilgi birikimine katkı sağlayacağı, gerek akademik çalışmalara gerekse uygulamayı yönlendirmede kaynaklık yapacağı ve yargı alanında karşılaşılan sorunlara getirecek çözümlere ışık tutacağı inancıyla, hukuk âleminin ortak istifadesine sunuyoruz.

Sempozyumu onurlandıran tüm misafirlerimize, değerli tebliğleri ve kıymetli değerlendirmeleriyle Sempozyum’a katkı sağlayan katılımcılara, organizasyonda emeği geçen tüm kurum ve kuruluşlar ile Bakanlıktaki çalışma arkadaşlarıma teşekkür ediyorum, kitabın faydalı olmasını diliyorum.

Selahaddin MENTEŞ
Adalet Bakanlığı Müsteşarı

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ GÜN

BİRİNCİ OTURUM

Mukayeseli Hukuk Açısından Alternatif Çözüm Yolları

Oturum Başkanı:

Prof. Dr. Feridun YENİSEY

Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Osmanlı Ceza Hukuk Sisteminde Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri 1

Prof. Dr. Mustafa AVCI

Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Alman Ceza Hukuk Sisteminde Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri 13

Yrd. Doç. Dr. Asiye Selcen ATAÇ

Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

İngiliz Ceza Hukuk Sisteminde Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri 31

Yrd. Doç. Dr. Mustafa YAYLA

Polis Akademisi Öğretim Üyesi

Avrupa Konseyi Tavsiye Kararları ve Türk Uzlaştırma Düzenlemeleri 51

Yrd. Doç. Dr. Selman DURSUN

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

İKİNCİ OTURUM

Güncel Mevzuat Açısından Alternatif Uyuşmazlık Yöntemi

Oturum Başkanı:

Prof. Dr. Adem SÖZÜER

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

**Türk Hukuk Mevzuatında Uzlaşma Kurumunun Gelişimi
ve Uzlaşmaya Tabi Suçlar 65**

Prof. Dr. Ayşe NUHOĞLU

Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Önödeme 75

Prof. Dr. Veli Özer ÖZBEK

Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

**Uzlaştırma ile Sonuçlanan Soruşturma ve Kovuşturmalarda
Müsadere Hükümlerinin Uygulanması Sorunu 89**

Yrd. Doç. Dr. Serdar TALAS

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi 101

Yrd. Doç. Dr. Esra ALAN AKCAN

Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

İKİNCİ GÜN

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Güncel Mevzuatta Alternatif Uyuşmazlık Yöntemleri

Oturum Başkanı:

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Uzlaştırma Kurumunun Etkin Uygulanamama Nedenleri..... 119

Doç. Dr. Ali Rıza TÖNGÜR

Ankara Hâkimi

Alternatif Çözümler Daire Başkanlığının

Kuruluşu ve Görevleri..... 137

Orhan CÜNİ

Hâkim, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Alternatif Çözümler Daire Başkanı

Çağdaş Ceza Adaleti Sistemlerinde

Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması..... 151

Prof. Dr. Mustafa Serdar ÖZBEK

Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Ceza Adalet Politikası Bağlamında

Alternatif Çözüm Yöntemleri 225

Dr. Hakan A. YAVUZ

Hâkim

DÖRDÜNCÜ OTURUM

Uygulama Açısından Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri

Oturum Başkanı:

Prof. Dr. Veli Özer ÖZBEK

Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

İzmir Bağlamında Uzlaştırma Uygulamaları.....253

Şükran DEDEAĞAOĞLU

Karşıyaka Cumhuriyet Savcısı

Uzlaştırmacı Gözüyle Uzlaştırma.....255

Hamdi Can ÜNSAL

Avukat - Arabulucu

Uzlaştırma Hususunda Sorunlu Konular261

Doç. Dr. Erdal YERDELEN

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Öğretim Üyesi

Uzlaştırma İletişimi.....279

Prof. Dr. Recep TAYFUN

Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi

**Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık
Çözüm Yöntemleri Sempozyumu Fotoğraf Albümü285**

AVRUPA KONSEYİ’NİN UZLAŞTIRMAYA DAİR TAVSİYE KARARLARI VE TÜRK UZLAŞTIRMA DÜZENLEMELERİ¹

Yrd. Doç. Dr. Selman DURSUN²

GİRİŞ

Avrupa Konseyi’nin çeşitli tavsiye kararlarında uzlaştırmaya yönelik önerileri ve belirlediği asgari standartlar bulunmaktadır. Konsey’in karar organı olan Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen bu kararların bir kısmı özel olarak uzlaştırmaya dair olmakla birlikte büyük çoğunluğu uzlaştırma dışında başka konulara ilişkindir. Ancak söz konusu kararlarda da uzlaştırma hakkında önemli açıklamalar yer alabilmektedir.

Tebliğimizde öncelikle Avrupa Konseyi ve uzlaştırma kavramı yönünden genel tespitlerde bulunulduktan (I.) sonra Konsey’in uzlaştırmaya dair tavsiyelerini içeren başlıca kararlarına değinilecek (II.) ve nihayet kararlardaki standartlar ile Türk uzlaştırma düzenlemeleri karşılaştırılacaktır (III.).

I. GENEL TESPİTLER

A. Avrupa Konseyi

Tavsiye kararlarını incelemeyen önce bu kararları alan yapı olan Avrupa Konseyi’nin Türkiye ile ilişkisine değinmekte yarar görüyoruz. *Avrupa Konseyi*³, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da güven ve işbirliğini tesis etmek, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerini hâkim kılmak amacıyla 5 Mayıs 1949’da kurulan ve merkezi Fransanın Strazburg

¹ Bu metin, T.C. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü ile Türkiye Adalet Akademisi tarafından, Rize’de 18.05.2017-20.05.2017 tarihleri arasında düzenlenen Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu’nda sunulan tebliğin gözden geçirilmiş halidir.

² İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

³ Avrupa Konseyi (Council of Europe) ile isim benzerliği taşıması itibariyle Avrupa Birliği’nin organı olan Avrupa Birliği Konseyi (Council of European Union) veya Avrupa Konseyi (European Council) ile karıştırılmaması gerekir.

şehrinde bulunan hükümetler arası bir kuruluştur. Türkiye, Ağustos 1949'da Konsey'e kurucu üye sıfatıyla katılmıştır. Belirtmek gerekir ki Konsey bünyesinde imzalanan en önemli belge olan *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* de kısa bir süre sonra 4 Kasım 1950'de imzalanmıştır⁴.

Halen 47 üyesi bulunan Avrupa Konseyi'nin temel organları, üye ülkelerin dış işleri bakanlarından oluşan ve karar organı olan *Bakanlar Komitesi* (Committee of Ministers) ile nüfusla orantılı olarak üye ülke parlamentolarından seçilenlerin oluşturduğu, istişari nitelikteki *Parlamentar Meclisidir* (Parliamentary Assembly). Bakanlar Komitesinde, Bakanlara vekâleten daimi temsilciler sıfatıyla *Bakan Delegeleri* (Minister's Deputies) bulunmakta ve inceleme konusu tavsiye kararları da esasen bu delegelerin toplantılarında alınmaktadır⁵.

Bakanlar Komitesi bünyesinde çeşitli komisyonlar ve bunların içinde de çalışma grupları oluşturulabilmektedir. Konumuzla ilişkili olarak zikredilmesi gerekenler, 2002 yılında kurulan Avrupa *Adaletin Etkinliği Komisyonu* (European Commission for the Efficiency of Justice/ Commission européenne pour l'efficacité de la justice – CEPEJ) ve bunun *Arabuluculuk Çalışma Grubudur* (CEPEJ-GT-MED)⁶.

Öte yandan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'yle ilişkili olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin de Avrupa Konseyi'ne bağlı bir kurum olduğunu ifade etmek gerekir.

B. Uzlaştırma Kavramı ve İlişkili Olduğu Diğer Kavramlar

Avrupa Konseyi tavsiye kararlarında çoğunlukla arabuluculuk kavramının karşılığı olarak “mediation” sözcüğü kullanılmakta, nadiren uzlaş(tır)maya tekabül eden “conciliation” kelimesine yer verilmektedir. Her ne kadar bu iki kavram arasında, uyuşmazlığın çözümünde arabulucunun uzlaştırıcıya nazaran daha aktif rol alması noktasında bir nüans mevcutsa da bunların genellikle eş anlamlı veya birbiri yerine kullanıldığı da ifade

⁴ Avrupa Konseyi hakkında temel bilgiler için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/akpm/genel_bilgi.htm; http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_tr.mfa; <http://www.coe.int/en/web/cm>; <https://www.wikipedia.org>.

⁵ A.e.

⁶ Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu (CEPEJ) ve Arabuluculuk Çalışma Grubu (GT-MED) hakkında bkz. <http://www.cepej.adalet.gov.tr>; http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/default_en.asp; http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/mediation/default_en.asp.

edilmektedir⁷. Dolayısıyla tavsiye kararlarında fail-mağdur arabuluculuğuna dair hükümler uzlaştırmayla ilişkili değerlendirilmiştir.

Bundan başka uzlaştırma kurumu, *onarıcı adaletin* (restorative justice) ve *alternatif uyuşmazlık çözümünün* (alternative dispute resolution) bir parçasıdır⁸. Keza ceza muhakemesi dışına çıkarmayı içeren *diversiyon* (diversion)⁹ ile esasen suçlunun cezaevine konulmamasını, yaptırımın toplum içinde infazını ifade eden *toplum yaptırımları ve tedbirleri* (community sanctions and measures) kavramı¹⁰ da uzlaştırmayla ilişkilidir. Bu nedenle tavsiye kararlarında uzlaştırmaya dair hükümlerin saptanmasında söz konusu kavramlar da dikkate alınmıştır.

II. AVRUPA KONSEYİ'NİN UZLAŞTIRMAYA DAİR TAVSİYE KARARLARI

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından, Bakan Delegelerinin çeşitli tarihlerdeki toplantılarında kabul edilen ve uzlaştırmaya ilişkili hükümler içeren çok sayıda tavsiye kararı bulunmaktadır¹¹. Bu hükümlerin içeriğine değinmeden önce bunların farklı açılardan tasnif edilmesi yararlı olacaktır.

A. Kronolojik Sıralama

Avrupa Konseyi, 1985 yılından 2006 yılına kadar uzlaştırmaya dair hükümler içeren birçok tavsiye kararı almıştır. Bu tarih aralığı içinde değişik konulara temas eden kararlar bulunmakla birlikte bu husustaki ilk ve son

⁷ Bu konuda bkz. Mustafa Serdar ÖZBEK, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, 2. Baskı, 2009, s.151-154; Ekrem ÇETİNTÜRK, *Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma*, 2009, s.35, dn.34, arabuluculuk teriminin kurumu daha iyi ifade ettiği hakkında s.458; Nuri Berkay ÖZGENÇ, *Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma*, 2015, s.10-11, ceza hukuku açısından uzlaştırma, özel hukuk ihtilafları açısından arabuluculuk deyiminin kabul edilmesi gerektiği yönünde s.11). Ayrıca bkz. Füsün SOKULLU-AKINCI, Selman DURSUN, *Viktimoloji (Mağdurbilim)*, 3. Bası, 2016, s.350, dn.349. Öte yandan kurumun adının “uzlaşma” mı yoksa “uzlaştırma” mı olması gerektiği hususunda bkz. ÇETİNTÜRK, s.458; ÖZGENÇ, s.11-12.

⁸ Onarıcı adalet ve uzlaştırma ilişkisi hakkında SOKULLU-AKINCI, DURSUN, s.292-296; ÖZBEK, s.751 vd.; ÇETİNTÜRK, s.22 vd.; ÖZGENÇ, s.18 vd. Alternatif uyuşmazlık çözümü olarak uzlaştırmanın konumu için bkz. ÖZBEK, s.151-154; ÖZGENÇ, s.49 vd.

⁹ Kavram ve Avrupa Konseyi'nin 87/20 no.lu tavsiyesiyle ilişkili bir değerlendirme için bkz. Nurullah KUNTER, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 9. Bası, 1989, s.11. Kavram hakkında ayrıca bkz. Hakan HAKERİ, “Avusturya Ceza Hukuku'nun 25 Yılı”, *Milletlerarası Hukuk Bülteni*, 2003, s.449 vd.; Öznur SEVDİREN, “Türk ve Alman Ceza Muhakemesi Hukuku'nda Çocuk Suçluluğu Bakımından 'Diversiyon' Düşüncesinin Gelişimi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 5, 2011, s.257 vd.

¹⁰ Kavram hakkında bkz. SOKULLU-AKINCI, DURSUN, s.362, dn.363.

¹¹ Sözü edilen tavsiye kararları için ayrıca bkz. ÇETİNTÜRK, s.238-240; ÖZGENÇ, s.192-198.

kararların mağdurlara ilişkin olması ilginçtir. Aşağıda bu kararlar kronolojik sırayla verilmektedir.

1. 85/11: **Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Çerçevesinde Mağdurun Durumu** (The Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure), 28.06.1985
2. 87/18: **Ceza Adaletinin Basitleştirilmesi** (The Simplification of Criminal Justice), 17.09.1987
3. 87/20: **Çocuk Suçluluğuna Sosyal Tepkiler** (Social Reactions to Juvenile Delinquency), 17.09.1987
4. 87/21: **Mağdurlara Yardım ve Mağduriyetin Önlenmesi** (Assistance to Victims and the Prevention of Victimization), 17.09.1987
5. 88/6: **Göçmen Ailelerden Gelen Genç İnsanlar Arasında Çocuk Suçluluğuna Sosyal Tepkiler** (Social Reactions to Juvenile Delinquency among Young People Coming from Migrant Families), 18.04.1988
6. 92/17: **Hüküm Vermede Tutarlılık** (Consistency in Sentencing), 19.10.1992
7. 95/12: **Ceza Adaletinin Yönetimi** (The Management of Criminal Justice), 11.09.1995
8. 99/19: **Ceza İşlerinde Arabuluculuk** (Mediation in Penal Matters), 15.09.1999
9. 2000/22: **Toplum Yaptırımları ve Tedbirleri Hakkında Avrupa Kurallarının Uygulanmasının Geliştirilmesi** (Improving the Implementation of the European Rules on Community Sanctions and Measures), 29.11.2000
10. 2003/20: **Çocuk Suçluluğuyla Mücadelenin Yeni Yolları ve Çocuk Adaletinin Rolü** (New Ways of Dealing with Juvenile Delinquency and the Role of Juvenile Justice), 24.09.2003
11. 2006/2: **Avrupa Cezaevi Kuralları** (European Prison Rules)
12. 2006/8: **Suç Mağdurlarına Yardım** (Assistance to Crime Victims).

B. Konularına Göre Tasnif

Konsey'in tavsiye kararları incelendiğinde uzlaştırmaya yönelik olarak; ceza adalet sistemine dair genel tavsiyelerde, mağdurlara, çocuklara ve cezaevlerine ilişkin tavsiyelerde hükümler bulunduğu ve nihayet bizatihi uzlaştırmayı (arabuluculuğu) düzenleyen tavsiye kararlarının alındığı

görölmektedir. Aşağıda konu temelinde kararlar tasnif edilmiştir. Ayrıca sonraki tarihli kararlarda önceki kararlara da atıf yapılarak kararlar arasında bütüncüllük sağlanmakta olup aşağıda bu atıflar da gösterilmiştir.

1. Genel Tavsiyeler

- 87/18: Ceza Adaletinin Basitleştirilmesi
- 92/17: Hüküm Vermede Tutarlılık
- 95/12: Ceza Adaletinin Yönetimi (87/18'e atıf)
- 2000/22: Toplum Yaptırımları ve Tedbirleri Hakkında Avrupa Kurallarının Uygulanmasının Geliştirilmesi (92/16'ya atıf)

2. Mağdurlara Dair Tavsiyeler

- 85/11: Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Çerçevesinde Mağdurun Durumu
- 87/21: Mağdurlara Yardım ve Mağduriyetin Önlenmesi (85/11'e atıf)
- 2006/8: Suç Mağdurlarına Yardım (85/11 ve 87/21'e atıf)

3. Çocuklara Dair Tavsiyeler

- 87/20: Çocuk Suçluluğuna Sosyal Tepkiler
- 88/6: Göçmen Ailelerden Gelen Genç İnsanlar Arasında Çocuk Suçluluğuna Sosyal Tepkiler (87/20'ye atıf)

4. Cezaevlerine Dair Tavsiyeler

- 2006/2: Avrupa Cezaevi Kuralları

5. Arabuluculuğa Özgü Tavsiyeler

- 98/1: Aile Arabuluculuğu
- 99/19: **Ceza İşlerinde Arabuluculuk** (85/11, 87/18, 87/20, 87/21, 88/6, 92/16, 95/12, 98/1'e atıf)
- 2001/9: İdari Makamlar ve Özel Taraflar Arasındaki Davalara Alternatifler
- 2002/10: Hukuk İşlerinde Arabuluculuk

C. İçeriklerine Göre Tasnif

Tavsiye Kararlarının içerikleri ele alındığında, bazı kararlarda uzlaştırmaya yönelik genel teşvikler içeren hükümlere yer verildiği,

bazılarında ise uzlaştırmamanın nasıl olması gerektiğine dair ilkelerin öngörüldüğü saptanmaktadır. Aşağıda bu ölçüte göre tavsiye kararları sınıflandırılmıştır.

1. Genel Teşvikler

Aşağıdaki tavsiyeler dışındaki diğer tavsiye kararları, uzlaştırmaya dair genel teşvikler içermektedir.

2. İlke İçerenler

- 87/18: Ceza Adaletinin Basitleştirilmesi
- 87/20: Çocuk Suçluluğuna Sosyal Tepkiler
- 99/19: Ceza İşlerinde Arabuluculuk
- 2007/13: Ceza İşlerinde Arabuluculuğa ilişkin Mevcut Tavsiyenin Daha İyi Uygulanması için Rehber (CEPEJ)¹²
 - 2006/2: Avrupa Cezaevi Kuralları
 - 2006/8: Suç Mağdurlarına Yardım

III. TÜRK UZLAŞTIRMA DÜZENLEMELERİYLE KARŞILAŞTIRMA

Yukarıda yapılan tasnifler çerçevesinde, tavsiye kararlarından uzlaşmaya dair ilke içerenler ile Türk uzlaştırma düzenlemeleri karşılaştırılabilir. Bu vesileyle mevzuatımızın tavsiye kararlarıyla uyumu hakkında genel bir fikir edinilebilecektir.

A. 87/18: Ceza Adaletinin Basitleştirilmesi

Ceza Adaletinin Basitleştirilmesine dair tavsiyeler, “I. Takdiri Kovuşturma”, “II. Kısa Usuller, Mahkeme Dışı Çözümler, Basit Usuller” ve “Olağan Adli Usullerin Basitleştirilmesi” başlıkları altında ortaya konmaktadır. Bunlardan ikinci başlık altında *mahkeme dışı çözümler/uzlaşmalar* (out-of-court settlements) kapsamındaki tavsiyeler (II-b-1-7) mevzuatımızla karşılaştırılabilir.

Sözü geçen tavsiyelerden birincisi, Anayasal gerekler ışığında üye devletlerin özellikle *hafif suçlar* için yetkili makamların mahkeme dışı çözümlerine imkân verici şekilde kanunlarını gözden geçirmeleridir.

¹² Rehberine ulaşmak için bkz. http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/mediation/default_en.asp. Rehberin Türkçe tercümesi için bkz. ÖZBEK, s.931 vd.

Mahkeme dışı diğer çözümlerle birlikte Türk Hukukunda uzlaştırma kapsamına alınan suçlar ve 2016 yılında yapılan değişlikle kapsamın genişlemesi dikkate alındığında esas itibariyle mevzuatımızın bu tavsiyeyle uyumlu olduğu söylenebilir.

Bu başlık altındaki diğer tavsiyeler, mahkeme dışı çözümlerde riayet edilmesi gereken ilkeleri içermektedir. Bunların başında, yetkili makamların şüpheli/sanığa önerebileceği şartların (özellikle devlet/hayır kurumuna ödeme, mağdura iade veya tazminat) *kanunda gösterilmesi* tavsiyesi gelmektedir (II-b-2). Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (CMK-UY) m.20'de uzlaştırmada edimin konusu olarak bir önceki cümlede bahsedilen ödeme ve tazminat yükümlülükleri örnek kabilinden sayılmıştır. Ancak Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK'da) bu konuda, edimin hukuka uygunluğu (m.253/f.17) dışında bir düzenleme yapılmamıştır. Doğrusu Yönetmelik hükmünün Kanunda yer almasıdır.

Uzlaştırmada yönelik ikinci ilke, uzlaştırma teklifini yapacak *makamın yetkisinin ve suç kategorilerinin kanunla belirlenmesi*, yetkili makamın, şüpheli/sanığın menfaatine olarak şüpheli/sanığın muhtemel itirazları üzerine *teklifleri değiştirebilmesidir* (II-b-3). Mevzuatımızın genel olarak bu ilkelerle uyumlu olduğu zira uzlaştırmayı yapacak makamların (uzlaştırma bürosu, uzlaştırıcı) yetkilerinin temelde CMK m.253'te düzenlendiği ve uzlaştırmaya tabi suçların da aynı maddede gösterildiği ifade edilebilir. İtiraz üzerine, şüpheli/sanığın menfaatine olarak teklifin değiştirilebilmesi yetkisine dair mevzuatımızda doğrudan bir düzenleme yer almamakla birlikte CMK-UY m.5/f.2'de uzlaştırmanın, tarafların temel hak ve hürriyetlerine uygun bir şekilde, menfaatlerinin korunması esasını gözetilerek yürütüleceği bir ilke olarak düzenlenmiştir.

Tavsiye Kararında belirtilen üçüncü bir ilke, kanun önünde eşitliği sağlamak için uzlaştırmayı da içine alan mahkeme dışı çözümlere *başvurma koşullarını, rehber kuralları* ve bunun için ödenecek miktarlar tablosunu belirleme ve yayınlama olarak öngörölmüştür (II-b-4). Bu konuda CMK-UY m.31'de uzlaştırıcıya ödenecek ücret ve giderler ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu yönüyle tavsiyeyle uyumludur. Fakat uzlaştırmaya dair Yönetmelik hükümleri dışında ayrıca bir rehber kuralların hazırlanması ve yayınlanması yararlı olacaktır.

Tavsiyedeki dördüncü ilke, mahkeme dışı çözümlerini, konumuz açısından

uzlaşmayı kabul etmeyen şüpheli/sanığın serbestçe bunu reddedebilmesidir (II-b-5). Bu ilkenin, CMK-UY m.5'te açıkça hüküm altına alındığını görmekteyiz. Uzlaştırmaya ilişkin temel ilkeleri düzenleyen maddenin1. fıkrasında, uzlaştırmanın, şüpheli veya sanık ile suçtan zarar görenin özgür iradeleri ile rıza göstermeleri hâlinde gerçekleştirileceği ve bu kişilerin anlaşma yapılarına kadar iradelerinden vazgeçebilecekleri açıkça düzenlenmiştir. CMK m.253/f.17'de de uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanması gerekliliğinden söz edilmektedir.

Tavsiyede belirtilen beşinci ilke, *mahkeme dışı çözüm teklifini kabulün dava/takibat hakkını kesin olarak ortadan kaldırmasıdır* (II-b-6). CMK m.253/f.19, soruşturma evresinde uzlaşmanın gerçekleşmesi ve edimin ifa edilmesi halinde kovuşturmaya yer olmadığı kararının verileceğini, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmayacağını, açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılacağını belirtmektedir. CMK m.254/2 ise kovuşturma evresinde düşme kararının verileceğini düzenlemekte ancak tazminat davasına ilişkin bir hüküm içermemektedir. CMK-UY m.23 ve 27'de soruşturma ve kovuşturma evrelerine dair aynı yönde hükümler yer almakta ve her iki evre açısından da tazminat davası düzenlenmektedir. Olası tartışmaların önüne geçmek amacıyla Kanunda kovuşturma evresi açısından da tazminata dair açık bir hükme yer verilmesi uygun olacaktır.

Burada değinmek istediğimiz son ilke, makamların, isim vermeden, mahkeme dışı çözüm yetkilerini nasıl kullandıkları hakkında *yıllık rapor* yayınlamalarıdır (II-b-7). Bu noktada ülkemizde savcılık veya mahkemelerin böyle bir rapor yayınlamalarının hukuki zemini bulunmasa da Adalet Bakanlığı, Ceza İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde yeni kurulmuş olan *Cezada Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı'nın* böyle bir rapor yayınlaması mümkündür¹³.

B. 87/20: Çocuk Suçluluğuna Sosyal Tepkiler

Çocuk Suçluluğuna Sosyal Tepkiler Tavsiye Kararı, “I. Önleme”, “II. Diversiyon – Arabuluculuk/Uzlaştırma”, “III. Küçüklere Karşı Usuller”, “IV. Müdahaleler” ve “V. Araştırma” başlıkları altında çocuk suçluluğuna karşı toplumsal reaksiyonun nasıl olması gerektiğine dair çeşitli tavsiyeler içermektedir. Tavsiyenin diversiyon (ceza muhakemesi dışına çıkarma) ve

¹³ Krş. Cezada Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı'nın görevleri, <http://www.uzlastirma.gov.tr/sayfalar/teskilat/gorevlerimiz.html>

arabuluculuk/uzlaştırma başlığı altında yine üç önemli tavsiyeye değinmek gerekir.

Tavsiyelerden ilki, uzlaştırmının uygulanmasında çocuk koruma kurulları veya servisleriyle birlikte çalışılması yönündedir (II-2). Bu tavsiye ile mevzuatımız karşılaştırıldığında, uzlaştırmaya dair temel ilkelerin düzenlendiği CMK-UY m.5'in 7. fıkrasında, çocuklara ilişkin uzlaştırmada, Çocuk Koruma Kanunu ve ilgili yönetmelik¹⁴ hükümlerine göre işlem yapılacağı belirtilmektedir. Çocuk Koruma Kanunu'nun uzlaş(tır)maya dair 24. maddesi de CMK'nın uzlaşmaya ilişkin hükümlerinin suça sürüklenen çocuklar bakımından da uygulanacağını düzenlemektedir. CMK'nın 253. maddesinin 1. fıkrasına 2016 yılında yapılan değişiklikle eklenen (c) bendi ise yalnızca suça sürüklenen çocuklar bakımından uzlaşmanın kapsamını genişletmektedir. Buna göre mevzuatımızda genel atıflar ve belirlemeler dışında çocuklarda uzlaştırmaya, ilgili kurulların bu konudaki rolüne dair özel bir düzenlemeye rastlanılamamaktadır.

İkinci tavsiye, muhakeme dışına çıkarma (diversiyon) şartlı ise *küçüğün tedbir konusunda rızasının alınması ve eğer gerekliyse ailesinin işbirliğinin sağlanmasıdır* (II-3). Bu konuda yalnızca CMK-UY m.8/f.2'de şüpheli veya suçtan zarar görenin reşit olmaması ya da kısıtlı olması hâli ile suçtan zarar görenin ayırt etme gücü bulunmaması durumunda, uzlaşma teklifinin kanunî temsilcilerine yapılacağı düzenlenmiştir (krş. CMK m.253/f.4). Ancak bu süreçte ve özellikle ayırt etme gücü olan küçüğün muhatap olduğu uzlaşma ediminde onun rızasının alınmasına dair bir hüküm sevk edilmemiş olması bir eksiklik olarak ifade edilebilir¹⁵.

Üçüncü tavsiye ise mağdur kadar *küçüğün de haklarına ve çıkarlarına gereken dikkatin gösterilmesi* şeklindedir. Bu hususta CMK-UY m.28/f.1-a'da uzlaştırıcının¹⁶ yükümlülükleri arasında tarafların ortak yararını gözetmeden söz edilmiştir. Ancak küçükler bakımından ilave bir yükümlülüğün öngörülmesi yerinde olacaktır.

¹⁴ Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ve Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik.

¹⁵ Krş. ayırt etme gücüne sahip küçük ve kısıtlıların şahsa sıkı sıkıya bağlı haklarda kanuni temsilcilerinin rızasının gerek olmadığına dair Medeni Kanun m.16.

¹⁶ Yönetmelikte (keza CMK m.253'te) "uzlaştırmacı" deyiminin kullanılmasına rağmen doğru ifadenin "uzlaştırıcı" olması gerekir. Bkz. Türk Dil Kurumu, Sözlükler, Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu, www.tdk.gov.tr. CMK'da 5560 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik öncesi, 253. maddede "uzlaştırıcı" ibaresi yer alıyordu. Bkz. ÇETİNTÜRK, s.457.

C. 99/19: Ceza İşlerinde Arabuluculuk

Ceza muhakemesinde uzlaştırmaya dair genel ve kapsamlı ilkeler içeren tavsiye kararı, 99/19 sayılı karardır. Bu karar ile mevzuatımız karşılaştırıldığında dört temel tespitte bulunulabilir.

Bunlardan birincisi, uzlaştırmaya dair düzenlemelerin yer aldığı CMK ve CMK-UY hükümlerinin büyük ölçüde tavsiye kararlarıyla uyumlu olduğudur. Özellikle Yönetmelikteki birçok hüküm tavsiye kararıyla neredeyse aynı içeriktedir. Bu bağlamda tavsiye kararının 5. ve 20. maddelerinde *arabuluculuk (uzlaştırma) hizmetinin özerk olması* gerektiği vurgulanmaktadır. CMK’da 2016 yılında yapılan değişiklik ve ilavelerle Cumhuriyet başsavcılıkları nezdinde uzlaştırma bürolarının kurulmasının öngörülmesi ve uzlaştırıcıların seçimi, eğitimi vs. hususların düzenlenmesi (CMK 253/24-25) uzlaştırma hizmetinin özerkliği dolayısıyla tavsiyeye uyum açısından önemli adımlardır.

İkinci temel tespit, tavsiye kararında *müzakerelerinin gizliliğine getirilen istisnalar* hakkındadır. İstisnalardan ilki, arabuluculukta (uzlaştırmada) yapılan ve esasen gizli olan müzakerelerin *tarafların anlaşması* halinde sonradan kullanılabilmesine dairdir (Tavsiye Kararı m.2). CMK m.253/f.20’de, uzlaştırma müzakereleri sırasında yapılan açıklamaların, herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılamayacağı belirtilerek *mutlak bir delil değerlendirme yasağı* düzenlenmiş, tarafların bu konuda anlaşma yapmasına imkân tanınmamıştır¹⁷. CMK-UY m.19’da ise uzlaştırma müzakerelerinin gizliliği ve bu müzakerelerin delil değeri bakımından daha kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır. Maddenin 2. fıkrasında Kanundaki yasak tekrarlandıktan başka müzakerelere katılanlara bu bilgilere ilişkin olarak *tanıklıktan çekinme hakkı* tanınmış tarafların muhtemel aksi yöndeki iradelerine yine önem verilmemiştir. Bundan başka maddenin 3. fıkrasında, uzlaştırıcı tarafından gerekli görülmesi hâlinde tutulan ve mühürlü zarfta muhafaza altına alınan tutanak veya notların, sadece uzlaştırıcının düzenlediği ve savcının onayladığı nihai *raporun sahteliği iddiası* dolayısıyla ortaya çıkan uyuşmazlığı gidermek amacıyla delil olarak kullanılabilmesi belirtilerek gizliliğe farklı bir istisna getirilmiştir. Böylece

¹⁷ CMK m.253’te 5560 sayılı Kanun’la değişiklik yapılmadan önce, maddede “Uzlaştırma sırasında ileri sürülen bilgi, belge ve açıklamalar *taraflarca izin verilmedikçe* daha sonra açıklanamaz.” hükmü mevcuttu ve böylece tarafların aksi yönde bir anlaşma yapma imkânı bulunmaktaydı. Bu açıdan önceki düzenlemenin tavsiye ile uyumlu olduğu görülmektedir. Bu değişikliğin farklı bir açıdan yapılan değerlendirmesi için bkz. ÇETİNTÜRK, s.531.

uzlaştırıcının tutanak ve notları açısından nispi bir delil değerlendirme yasağı öngörölmüştür. Son olarak maddenin 4. fırcasında, *daha önce mevcut olan bir belge veya olgunun*, uzlaştırma müzakereleri sırasında ileri sürölmüş olmasının, bunların soruşturma ve kovuşturma sürecinde ya da bir davada delil olarak kullanılmasına engel teşkil etmeyeceği ifade edilerek delil değerlendirme yasağının kapsamı, uzlaştırma müzakerelerinde ilk defa ortaya konulanlarla sınırlanmıştır.

Tavsiye Kararında uzlaştırma müzakerelerinin gizliliğine getirilen ikinci önemli istisna arabulucunun (uzlaştırıcının) *işlenme ihtimali yakın ağır suçu bildirme yükümlölüğü*dür (Tavsiye Kararı m.30). Uzlaştırmaya dair mevzuatta bu konuda açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak Türk Ceza Kanunu'nun (TCK'nın) suçu bildirmeme suçları (m.278-280) ve özellikle uzlaştırıcının ceza muhakemesi sürecinde kamusal bir faaliyet yürütmesi itibariyle ceza kanunlarının uygulanmasında kamu görevlisi sayılması (TCK m.6/f.1-c) dolayısıyla TCK m.279'un da uygulanabilirliği dikkate alındığında söz konusu maddeler (m.278 ve 279) kapsamında sorumluluk gündeme gelebilir. Burada uzlaştırma müzakerelerinin gizli tutulması (CMK m.253/f.13, CMK-UY m.19) ile suçu bildirme yükümlölükleri karşı karşıyadır. Diğer yandan kamu görevlisi sayılan uzlaştırıcının gizli kalması gereken dolayısıyla sır teşkil eden müzakereleri açıklaması göreve ilişkin sırrın açıklanması suçunu (TCK m.258) da oluşturabilecektir. Söz konusu yükümlölük çatışmasının giderilmesi noktasında tavsiye kararındaki "işlenme ihtimali yakın ağır suç" kriteri çerçevesinde açık bir düzenleme yapılması isabetli olacaktır¹⁸.

Mevzuatımızın Tavsiye Kararına uyumu açısından üçüncü önemli tespit, *arabuluculuğa (uzlaştırmaya) ceza muhakemesi sürecinin her aşamasında başvurulabilmesi* hususudur (Tavsiye Kararı m.4). Mevzuatımızdaki uzlaştırma hükümleri esasen ilk derece ceza muhakemesi dikkate alınarak düzenlenmiştir. Ancak kanun yollarında ve özellikle ikinci derece ceza muhakemesinin söz konusu olduğu istinafta uzlaştırma sürecine başvurulup başvurulamayacağı hususu tartışmaya açıktır. Mevcut hükümlerin yorumu yoluyla bunun mümkün olduğu söylenebilirse de uzlaştırma kurumunun istisnai ve esasen soruşturma evresine özgü yapısı itibariyle bu konuda açık bir düzenlemenin yapılması daha doğru bir yoldur.

¹⁸ Aynı yönde ÇETİNTÜRK, s.533. Uzlaştırıcının suç işleneceğine dair elde ettiğinde bunu yetkili makamlara bildirmesi, bu durumda gizlilik ilkesinin uygulanmaması gerektiği hakkında ÖZBEK, s.790.

Tavsiye Kararıyla ilişkili dördüncü ve son tespit, arabuluculuk (uzlaştırma) sürecine dair *rehberlerin* olması tavsiyesidir (Tavsiye Kararı m.7)¹⁹. Esasen CMK-UY bu sürece yönelik detaylı hükümler içermekle birlikte buna ilave olarak, Cezada Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı tarafından ayrıca bir rehberin hazırlanması önerilebilir.

D. 2006/2: Avrupa Cezaevi Kuralları

Tavsiye Kararında cezaevinde disiplin mekanizmasının son çare olması gerektiği (m.56/f.1) vurgulandıktan sonra cezaevi makamlarının, mümkünse mahkûmlar arasındaki uyuşmazlıklarının çözümünde onarım (tazmin) ve arabuluculuk (uzlaştırma) mekanizmalarını kullanmaları (m.56/f.2) tavsiye edilmektedir. Takip eden maddede (m.57/f.1), yalnızca düzene, emniyet veya güvenliğe tehdit oluşturabilecek davranışın disipliner suç olarak tanımlanabileceği belirtilmektedir.

Bu konuda Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un disiplin hükümlerine bakıldığında (m.37 vd.) tazminat veya uzlaştırma gibi bir yöntemin öngörülmediği görülmektedir. Oysa hükümlüler arasındaki nezakete aykırı davranışlar (m.39/f.2-b) veya kurum araçlarına zarar verme (m.2-a) gibi fiiller için uzlaştırma veya tazminat gibi usullere başvurmak mümkündür.

E. 2006/8: Suç Mağdurlarına Yardım

Suç Mağdurlarına Yardım Tavsiye Kararının²⁰ “Arabuluculuk” başlıklı 13. maddesinde mağdurlara özgü hassasiyetler temelinde tavsiyelere yer verilmiştir. Baştan ifade etmek gerekir ki mevzuatımız maddedeki tavsiyelerle esas itibarıyla uyumludur²¹. Bu çerçevede tavsiyelerde bakıldığında öncelikle arabuluculuğun (uzlaştırmanın) mağdur için muhtemel yararları temelinde bu kurumun *mağdura sunduğu imkânların dikkate alınması* şeklinde genel bir tavsiyede bulunulmuştur (m.13/f.1). Konuyla ilgili olarak uzlaştırma düzenlemelerinde özellikle *uzlaştırmaya tabi suçların belirlenmesinde* mağdur odaklı bir yaklaşımın sergilendiği, şikâyete bağlı suçlar ve mağduru yakından ilgilendiren diğer suçların uzlaştırma kapsamına alındığı, cinsel suçlar gibi mağdura olumsuz etkisi olabilecek suçların ise kapsam dışı bırakıldığı ifade edilmelidir.

¹⁹ Krş. yukarıda değindiğimiz 87/18 no.lu Tavsiye Kararındaki rehber kurallar hükmü (II-b-4).

²⁰ Kararın İngilizce metni ve Türkçe tercümesi için bkz. SOKULLU-AKINCI, DURSUN, s.419 vd.

²¹ Bu konuda ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. SOKULLU-AKINCI, DURSUN, s.350 vd.

Mağdur temelli ikinci tavsiye ise uzlaştırma sürecinde *mağdurun çıkarlarının* yanı sıra sürecin mağdur bakımından *muhtemel risklerinin* de gözetilmesidir. Daha önce de değindiğimiz CMK-UY m.5/f.2'de uzlaştırmanın tarafların menfaatlerinin korunması esası gözetilerek yürütüleceği açıkça belirtilmiştir. Muhtemele riskler bakımından ise ilgili hükümlerde, tarafların, hakları, uzlaşmanın mahiyeti ve verecekleri kararın (kabul veya ret) hukukî sonuçları hakkında bilgilendirileceği düzenlenmiştir (CMK m.253/f.5, CMK-UY m.5/f.5). Bu noktada bir rehber kural olarak eşitliği ihlal etmeden mağdur taraf açısından özel bir hassasiyet gösterilmesi önerilebilir²².

Bu husustaki son tavsiye, uzlaştırmada mağdurun çıkarlarını gözetmek için belirgin *standartların* kabulüdür. Bu standartlar, tarafların *serbest rıza* göstermesi, *gizlilik*, *bağımsız görüş alabilme*, *herhangi bir aşamada vazgeçebilme*, *uzlaştırıcıların yetkinliği* konularını içermelidir (m.13/f.3). CMK-UY m.5/f.1 (aynı yönde CMK m.253/f.17), uzlaştırmanın tarafların özgür iradeleri ile rıza göstermeleri hâlinde gerçekleştirileceğini keza tarafların anlaşma yapılana kadar iradelerinden vazgeçebileceğini belirterek serbest irade ve herhangi bir aşamada vazgeçebilme standardını karşılamaktadır. Bundan başka uzlaşma müzakerelerinin gizliliğine dair hükümler (CMK m.253/f.13, CMK-UY m.19), müzakerelere mağdur avukatının katılabilmesine ve böylece bağımsız görüş alabilme imkânına ilişkin düzenlemeler (CMK m.253/f.13, CMK-UY m.18/f.1) ve uzlaştırıcıların avukatlar veya hukuk öğrenimi görmüş kişilerden sečilmesi, özel eğitime tabi tutulması (CMK m.253/f.24-25, CMK-UY m.13-15, m.30) hakkındaki hükümler, sözü geçen diğer standartlarla uyumu ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Yukarıda yapılan tespitler çerçevesinde Türk uzlaştırma düzenlemelerinin esasen Avrupa Konseyi'nin ilgili tavsiye kararlarıyla büyük ölçüde uyumlu olduğu sonucuna varılabilir. Bununla birlikte CMK-UY dışında uzlaştırma sürecine dair ayrıca bir rehber kuralların hazırlanması ile uzlaştırma sonuçlarına dair yıllık raporların yayınlanması noktasında bir eksiklik olduğu ve bunun yeni kurulmuş olan Cezada Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı tarafından giderilebileceği ifade edilmelidir.

²² Krş. CMK-UY m.5/f.6'daki tarafların yaşı, olgunluğu, eğitimi, sosyal ve ekonomik durumu gibi faktörler ile ilgili belirgin farklılıkların uzlaştırma sürecinde göz önüne alınmasına dair hüküm.

Mevzuatımızda çocuklarda uzlaştırmaya dair ilgili kanun ve yönetmeliklere genel birtakım atıflar yer almakla birlikte bu hususta özel bir düzenleme olmaması önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Özellikle ayırt etme gücü olan çocuğun rızası bakımından gereken düzenleme yapılmalıdır.

Uzlaştırma müzakerelerinin gizliliğinin istisnaları kapsamında, tarafların anlaşması halinde gizliliğin kalkması, uzlaştırıcının suçu bildirme yükümü ve kanun yolları aşamasında uzlaştırma hususlarında açık kanuni düzenleme yapılması yararlı olacaktır. Keza cezaevindeki bazı uyuşmazlıklar bakımından da disiplin yaptırımlarından önce uzlaştırma kurumuna başvurulabilmesi tartışılmalıdır.